

GLOSARIO TRILINGÜE DO LÉXICO DA GAITA: GALEGO-CASTELÁN-INGLÉS

Beatriz Posada Sáez
(Traductora)

1. Introducción

O proceso de revalorización da gaita, a súa introducción nos museos xunto cos instrumentos máis prestixiosos e mailo seu estudio dende un punto de vista musicolóxico fan indispensable o emprego dunha terminoloxía específica e clara, válida para calquera tipo de cornamusa. Sen embargo, non é doado establecer unha terminoloxía única e inequívoca, posto que as áreas de influencia dun tipo de gaita concreta son reducidas e atópanse bastante illadas, facilitando así a aparición das ambigüidades léxicas e dos dialectalismos.

Por outra banda, os estudos técnicos sobre a gaita están comezando a vivir unha etapa de internacionalización que favorece a creación de novos conceptos, a ampliación dos vellos e a aparición de numerosos cambios na concepción do campo do instrumento. En terminoloxía todo isto tradúcese na creación de novos termos, na ampliación do significado de palabras da lingua xeral ou doutras linguas de especialidade, e mesmo na aceptación de calcos e estranxeirismos que deben ser controlados.

No caso da lingua galega o estudio terminolóxico desta linguaxe é unha tarefa ineludible, tendo en conta a situación privilexiada da gaita en Galicia: conta cun apoio social impresionante, ademais de ser unha das cornamusas máis evolucionadas do mundo canto á súa calidade e evolución. Estes dous factores contribúen a que Galicia estea no punto de mira de tódalas culturas da gaita e, en especial, no das menos favorecidas. Bo exemplo disto é o contexto das cornamusas da Península Ibérica, que toman a gaita galega como modelo de referencia, convertendo ó galego nunha lingua exportadora.

Este artigo pretende modestamente demostra-la riqueza do galego nun campo tradicionalmente culto como é o da música. Este léxico non só sobreviviu senón que foi capaz de evolucionar cos tempos e de impoñe-lo seu ritmo propio, inclinando esta vez a balanza da diglosia en favor do galego.

Este traballo vén a resumi-lo contido do proxecto fin de carreira: *Glosario trilingüe do léxico da gaita: galego-castelán-inglés*, un traballo moito máis amplo, que aínda que tampouco tenta recompilar exhaustivamente todo o léxico do campo, si trata de ofrecer unha visión xeral da terminoloxía da gaita a través dun método serio e rigoroso. Debido ás limitacións do espacio, aquí só se presenta unha selección dos termos máis comúns do dominio, deixando de lado tanto aqueles que pertencen á lingua xeral ou ó campo da música nun sentido amplo, coma os estranxeirismos máis ou menos consolidados.

2. Metodoloxía do traballo

Como punto de partida deseñouse un método de traballo e investigación rigoroso e sistemático, baseado en dúas obras da terminoloxía teórica: *La terminología. Teoría, metodología, aplicaciones* de M. T. Cabré (1993) e sobre todo *Metodología de la recerca terminològica* de Auger e Rousseau (1987), de grande utilidade para a preparación do método de traballo (documentación, proceso de selección de termos, traballo individual coas fichas de baleirado, etc...).

O primeiro paso para determina-lo corpus de baleirado da terminoloxía foi o exame de tódolos fondos bibliográficos dispoñibles en galego e castelán, procedentes tanto de bibliotecas públicas coma de coleccións privadas. As obras en inglés consultáronse principalmente na City Library de Sunderland (Reino Unido) e na Biblioteca da Escola de Gaitas de Ourense. Toda a información restante foi recollida nos tres idiomas a través das diversas publicacións especializadas, entrevistas con profesionais españois, británicos e irlandeses, e consultas en Internet. Asemade, foi esencial a asistencia a festivais e museos especializados (museo da Deputación de Ourense, Universidade Popular de Vigo, Chantry Museum of Morpeth en Inglaterra e o museo do Piping Centre de Glasgow en Escocia) para contrasta-la información escrita. Así pois, o feito de empregar todas estas fontes aumenta a variedade da autoría dos documentos.

Non houbo ningún proceso de selección dos textos pois todos eran necesarios para crear unha visión de conxunto o máis global e completa posible, aínda que si é verdade que, trala lectura de todo o material, algunhas obras e artigos influíron máis ca outros na selección dos termos.

En galego os documentos máis numerosos son os artigos recollidos en publicacións periódicas das que unicamente a revista monográfica *Na gaitas* parece seguir algún tipo de asesoramento lingüístico. De aí que no resto dos textos abonden os localismos, castelanismos, hiperenxebrismos e se observe unha falta de acordo terminolóxico entre os diferentes autores. Isto causou a miúdo moitísimos problemas para establecer certos conceptos e defini-los termos. Un dos aspectos máis importantes dos documentos recentes en lingua galega é a importación dos termos e conceptos doutras linguas, sobre todo do inglés e en menor medida do francés, alemán, italiano e dalgunhas

linguas dos países do Leste. Esta circunstancia vén motivada polo feito de estaren os especialistas galegos entre os primeiros que se interesaron pola investigación sobre as cornamusas doutros países, expoñendo ó galego a unha grande cantidade de préstamos potenciais, que moitas veces se introducen na lingua como barbarismos ou como calcos foneticamente adaptados. De feito, algúns dos artigos incluídos no corpus eran traducións nas que aparecían bastantes estranxeirismos. Nestes casos, deuse preferencia á forma dos termos empregados en textos escritos orixinariamente en galego.

Cabe sinalar tamén a falta de obras de carácter monográfico, xa que case tódolos libros escritos sobre o tema hai máis de vinte anos publicáronse en castelán, favorecendo a incorporación de galeguismos ó castelán e a falta de uniformidade terminolóxica no galego.

Polo que respecta ós textos en castelán hai que resalta-lo valor dos catálogos de museo, que foron de grande axuda á hora de elixi-los termos. Á diferenza do galego, en castelán si que se nota unha maior preocupación por formalizar unha terminoloxía oficial. Aínda así, non é estraño que o castelán tome prestados moitos termos tanto do galego coma doutras linguas, tendo en conta que os estudos sobre a gaita galega se toman como modelo de referencia. Dende logo, pódese afirmar que o galego non só actúa como filtro doutras linguas, senón que tamén se converte nunha lingua productora de primeira magnitude na terminoloxía da gaita.

No corpus inglés tampouco parece existir unha terminoloxía unificada, pero si poderíamos sinalar tres tendencias con trazos máis ou menos comúns: a escocesa, a de Northumbria e a irlandesa. De tódolos xeitos, estes textos ofrecen unha inestabilidade terminolóxica menor cá do galego ou a do castelán no que atinxe ós localismos e estranxeirismos. As obras son case todas monográficas e hai que facer unha mención especial a *Bagpipes* e a *Proceedings of the International Bagpipe Symposium*, por seren de especial axuda no campo da musicoloxía aplicada á gaita.

Outro aspecto a destacar é o carácter internacional de certos traballos con abundantes préstamos e interferencias lingüísticas, que foron escritos por falantes non nativos e posiblemente traducidos das súas respectivas linguas ó inglés.

2. 1. Selección dos termos incluídos no glosario

Comezouse por clasifica-los textos por idioma para inicia-la fase de lectura, partindo do galego para seguir co castelán e logo co inglés. Ó mesmo tempo, foise confeccionando un listado de palabras máis ou menos relacionadas coa música da gaita (anotando termos con diferentes variantes, sinónimos, termos conflictivos, etc...) e fóronse rexistrando tódalas aparicións para determinar cál era a súa relación de frecuencia.

Unha vez rematada a totalidade do corpus galego, elaborouse un campo

conceptual provisional para logo realiza-lo mesmo proceso de baleirado co corpus castelán e co inglés, filtrando xa un pouco os termos rexistrados, de acordo coa delimitación provisional do campo.

Ó acaba-la lectura, realizouse a selección dos termos galegos que consistía en eliminar aqueles que non pertencían ó campo conceptual establecido, as numerosas repeticións e as variantes máis afastadas da norma. Posteriormente, estudiáronse a fondo os contidos das listas en castelán e inglés para tratar de establece-las posibles equivalencias dos termos galegos e identificar aquelas denominacións, en castelán e inglés, que poderían encher baleiros conceptuais no galego.

Seguidamente, comprobáronse tódolos contextos en galego para eliminar sintagmas de carácter descritivo que nun principio se confundiran con termos, palabras da lingua xeral e termos musicais non específicos. Cunha lista moito máis manexable xa, procedeuse ó traballo coas fichas, onde se recollería o léxico básico da gaita.

2. 2. Organización da información en fichas terminolóxicas

Para organizar e sistematiza-lo proceso de recompilación da información referente a cada termo, deseñáronse unhas fichas terminolóxicas provisionais cos seguintes contidos: termo nas tres linguas de traballo, categoría gramatical, situación do termo dentro do mapa conceptual, definición do termo dentro do campo da gaita e fonte de procedencia, contextos nos tres idiomas e as súas respectivas fontes, sinónimos atopados no corpus de acordo coa definición do termo e observacións.

Nembargantes, o aspecto final das fichas é ben diferente ó anteriormente descrito, xa que tiña que adaptarse ás limitacións de extensión. Velaquí o exemplo dunha ficha, ó que se lle engadiu entre parénteses ó tipo de información incluída neste artigo:

fol, sf (termo en galego e categoría gramatical).

[Música: Gaita: Organoloxía] (clasificación dentro do campo conceptual).

“Parte da gaita en forma de saco que se enche de aire”. (Diccionario Xerais, 1993). (definición e fonte). Sin. depósito do aire. (sinónimos en galego).

“O de cabrito tampouco me gusta porque, aínda que recoñezo que é bo fol, porque hai que ter moito cuidado con el, darlle certos tratamentos, que non se humedeza moito, deixalo secar, botarlle aceites...”. (contexto en galego). (Na gaita n° 1, p. 36). (fonte do contexto). ES: fuelle. (termo en castelán). Sin. depósito do aire. (sinónimos en castelán).

EN: **bag**, (termo en inglés). Sin. air reservoir. (sinónimos en inglés).

No traballo coas fichas introducíronse primeiro os termos e os seus equivalentes, pero foron moitos os casos nos que estes últimos non se atopaban

nas listas de baleirado e houbo que repasar varias veces o corpus completo desa lingua antes de aventurarse a facer un proposta neolóxica.

Cando esta fase estaba provisionalmente rematada, completouse a información que debía aparecer en cada apartado das fichas. Deste xeito primeiro comprobouse se as entradas figuraban recollidas nos dicionarios galegos monolingües e bilingües, pero nos casos contados nos que se atopou terminoloxía propia da gaita como “roncón” ou “pallón”, as definicións dadas non eran aceptables. Máis aínda, nalgúns casos como no de “gaita grileira”, “gaita redonda” e “gaita tumbal” habería que propoñer unha corrección, posto que fan referencia ó concepto tradicional da gaita. Na actualidade, a ampla gama de tons empregados na construción de gaitas fai que nin a gaita grileira sexa a máis aguda, nin a tumbal a máis grave. Sobre a gaita redonda habería que sinalar que adoitaba se-la máis común, pero que hoxe en día está sendo desprazada pola gaita tumbal. Por iso, tentáronse recoller aquelas definicións rexistradas na bibliografía consultada que pareceron máis axeitadas ou optouse por crealas partindo dos contextos e dos coñecementos da autora sobre a materia. O máis complicado foi tratar de defini-los termos que presentaban significados diversos segundo o autor (por exemplo: “ronqueta” ou “chión”), ou aclarar conceptos confusos como os relacionados co campo dos adornos (“cadrapeo”, “dixitación pechada” e “dixitación semipechada”).

Establece-los termos en castelán e inglés tamén foi un proceso que estivo cheo de complicacións. Moitas veces nos contextos podíase explicar, ou mesmo sobreentender un concepto, pero non se rexistraba a denominación correspondente. Daquela había que presentar, tal e como se fixo para o galego, algunha proposta que enchese ese baleiro denominativo. Dita proposta tiña que estar xustificada por algún dos seguintes razoamentos:

–a existencia do termo cun significado igual ou similar noutros campos como no da música xeral (ex. “sección cilíndrica” e “sección cónica”).

–o emprego na comunicación oral do termo proposto e/ou a existencia probada do concepto nun contexto (ex. “dixitación semipechada”) en galego: “*As posturas recomendadas por nós neste tratado veñen a presentarnos un **estilo** que podemos definir como **semipechado**”.* (Os segredos da gaita, p. 90)).

–a coherencia derivativa (ex. “acentuar”, que non aparecía en ningún contexto, aínda cando é de uso común na fala).

Noutras situacións había que crear un novo termo que describise o concepto dunha maneira clara. Exemplos destas creacións son: “ring”, “split” e “tuning hole” como equivalentes de “anel”, “galleto” e “furado compensador”, respectivamente; e algúns termos creados con palabras sacadas dos contextos nos que aparece un determinado concepto como “whole-skin bag” para denominar “fol enteirizo”: “*In many bagpipes, including most primitive species, the **bag** is the **whole skin** of a sheep or a goat (occasionally of a calf, pig, or dog) with head, forefeet, and hindquarters removed*”. (Bagpipes, p. 16).

Ás veces, o que se fixo foi presentar algunha alternativa para eliminar castelanismos amplamente estendidos no galego como “ronquillo” e substituílos por formas patrimoniais rexistradas como “chión”, “chieiro” ou “pión”. Outras veces era necesario corrixir por unha forma normativa como no caso de “flecós”/“frecós” e “desaugue”, que se substituíron por “flocos” e “desaugadoiro”, ou facer unha proposta totalmente nova como “anel” para substituír “arillo”. Como consecuencia deste tipo de cambios, danse contextos que non coinciden co termo da entrada.

Unha vez elixidas as entradas, procedeuse á selección dos seus respectivos contextos, agás no caso dos termos propostos pola autora que loxicamente non inclúen contexto.

No tocante ós sinónimos, sempre proceden dos textos do corpus. Polo tanto, non se inclúen aqueles posibles sinónimos que puidesen existir fóra dos documentos utilizados para o baleirado. Debido a problemas de extensión, neste artigo escolleuse o termo máis xeralizado para evitar que un único concepto tivese tantas entradas como sinónimos.

A clasificación das entradas fíxose por orde alfabética continua e polo xeral cada termo ten unha ficha completa, agás no caso de datos non atopados.

3. Campo conceptual

A fin de facilita-la comprensión das relacións que establecen os termos entre si, desenvolveuse un sistema de clasificación moi sinxelo de acordo coa estrutura dun campo conceptual da gaita. Como sempre é posible clasificar unha mesma palabra dentro de varios campos conceptuais, tentáronse situar tódolos termos do glosario dentro dalgún subcampo da gaita. O campo conceptual utilizado para clasifica-los termos foi o seguinte:

I. Lingua xeral.

II. Lingua da música.

II.1. Lingua da gaita.

II.1.1. Organoloxía.

II.1.1.1. Partes do instrumento.

II.1.1.2. Adornos.

II.1.2. Construcción.

II.1.2.1. Materiais.

II.1.2.2. Proceso.

II.1.3. Tipoloxía.

II.1.4. Afinación.

II.1.5. Execución.

II.1.5.1. Dixitación.

II.1.5.1.1. Sistemas de dixitación.

II.1.5.1.2. Recursos técnicos.

II.1.5.1.2.1. Adornos.

- II.1.5.1.2.2. Segunda oitava.
- II.1.5.2. Interpretación.
 - II.1.5.2.1. Actuación.
 - II.1.5.2.1.1. Estética.
 - II.1.5.3. Tipos de formación.
 - II.1.5.4. Acompañamento.
- II.1.6. Composición.

4. Glosario

- acento**, *sm* [Música: Gaita: Execución: Dixitación: Recursos técnicos: Adornos]
 DEF: Recurso técnico que consiste en bater en seco un ou varios dedos sobre os buracos libres do punteiro. **Sin.** picado ligado, batemento.
“O acento na gaita case non se nota con relación ó picado. Se o executante domina ben o instrumento, é posíbel percibilo sempre que lle dea a intención que require a música nese momento...”. (Leccións de gaita, p. 20).
 ES: **acento**. **Sin.** picado ligado.
 EN: **echo beat**. **Sin.** strike.
- acentuar**, *v* [Música: Gaita: Execución: Dixitación: Recursos técnicos: Adornos]
 DEF: Bater en seco un ou varios dedos sobre os buracos libres do punteiro.
 ES: **acentuar**.
 EN: **to strike**.
- anel**, *sm* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]
 DEF: Pequena peza de metal en forma de círculo, que se coloca arredor do bordo interior dos buracos do punteiro para altera-la afinación das notas.
“Os procedimentos son múltiples como engadir arillos metálicos ós furados do punteiro, un claro exemplo témolo na fotografía...”. (Anuario da gaita 1990, p. 14).
 ES: **arillo**.
 EN: **ring**.
- anela**, *sf* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]
 DEF: “Aro ornamental e/ou protector de material duro (metal, óso, corno, plástico, etc...) que se sitúa nos extremos dos tubos sonoros, nas entradas das buxas ou nas cámaras”. (Traducción ó galego da definición de García Oliva para “virolas”: Museo de la gaita de Gijón, p. 164). **Sin.** virola.
“NOTA: A anela da buxa do chillón é plana e de prata”. (Anuario da gaita 1994, p. 56).
 ES: **anillo protector**. **Sin.** virola.
 EN: **mount**.

barquín, *sm* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: Fol secundario que teñen as gaitas de sopro mecánico para inflalo fol. **Sin.** fol auxiliar.

“...agroman os gaiteiros con gaitas con ronco ao ombreiro e chillón por diante, así como gaitas de sopro mecánico, é dicir, con **barquín**”. (Anuario da gaita 1989, p. 16).

ES: **barquín**. **Sin.** fuelle auxiliar, barquillo.

EN: **bellows**.

barrilete de bordóns, *sm* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: Cilindro de madeira con perforacións lonxitudinais paralelas que actúan a xeito de bordóns. Cada bordón leva unha lingüeta dobre, que se afina co movemento dunhas chaves que regulan a apertura dos bordóns, a través dunhas fendas exteriores.

“O **barrilete de bordóns** é o segundo signo da Musette. Incrustados en ambos sentidos do barrilete, podemos atopar ata seis bordóns no mesmo.” (Anuario 1994, p. 9).

ES: **barrilete de bordones**.

EN: **shuttle-drone**.

buraco melódico, *sm* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: Cada un dos buracos do punteiro que producen as notas musicais ó ser tapados ou destapados polos dedos.

“O punteiro ten once **buracos** de distintos diámetros dos cales oito son **melódicos** (destinados a executa-las distintas notas)”. (A gaita no eido da música, p. 23).

ES: **orificio melódico**.

EN: **fingerhole**. **Sin.** playing hole.

buraco tonal, *sm* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: Cada un dos buracos da base do punteiro que serven para axustalos sons graves e determina-la afinación do punteiro. **Sin.** oído sonoro.

ES: **orificio tonal**. **Sin.** tronera, respiro.

EN: **soundhole**. **Sin.** vent-hole.

buxa, *sf* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: “Cada unha das boquiñas dos tubos da gaita galega”. (Diccionario Xerais, 1993). **Sin.** buxaina.

“Curiosamente, en Polonia existe o costume de adornar a **buxa** do punteiro coa talla da cabeza dunha cabuxa”. (Anuario da gaita 1988, p. 5).

ES: **asiento**. **Sin.** mesa.

EN: **stock**.

buxa común, *sf* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: Buxa na que se enganchan dous ou máis tubos sonoros e/ou melódicos.

ES: **asiento común**.

EN: **common stock**.

cadrapeo, *sm* [Música: Gaita: Execución: Dixitación: Recursos técnicos: Adornos]

DEF: Postura empregada, de xeito máis ou menos illado, nun sistema de dixitación xeralmente aberto ou semipechado, que consiste nun cruce de dedos nalgúns punteiros, e na utilización de chaves noutros. **Sin.** catrapeo.

ES: **tranquilla**. **Sin.** horquilla.

EN: **cross-fingering**. **Sin.** forked fingering.

Polo que respecta á entrada en galego, é unha denominación recollida nun contexto castelán. Nembargantes, non cabe dúbida de que se trata dunha forma galega, e aínda que non aparece en ningún outro contexto, parécese unha boa solución para substituí-los castelanismos “tranquilla” e “horquilla”.

campá de resonancia, *sf* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: Prolongación cónica dun bordón ou punteiro, que actúa como resonador acústico.

“Sobor do homebreiro esquerdo do músico colga un bordón rematado asemade nunha campá de resonancia”. (Anuario da gaita 1995, p. 51).

ES: **pabellón de resonancia**.

EN: **soundbell**.

chave, *sf* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: Billa que permite en maior ou menor medida o paso dunha columna de aire a través dos tubos sonoros dalgunhas cornamusa.

“Na fotografía número 1 podemos observar (...) o barrilete que abrangue os distintos bordonciños e mailo pequeno punteiro; así como o punteiro melódico con chaves pechadas”. (Anuario da gaita 1994, p. 9).

ES: **llave**.

EN: **key**.

chión, *sm* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: Tubo sonoro das cornamusas que emite unha nota pedal afinada á mesma altura da tónica (se leva pallón) ou quinta (se leva palleta) do punteiro. **Sin.** pión, chieiro, bordón soprano, bordón sopranino.

“Ronquillo (pión ou chión): É unha parte que se confunde coa ronqueta pero diferénciase en varias cousas...”. (A gaita no eido da música, p. 25).

ES: **ronquillo**. Sin. bordón soprano, bordón sopranino.

EN: **treble drone**.

Os sinónimos “bordón sopranino” e “bordón soprano” son excluíntes. De xeito que, se un chión é un bordón soprano, non poderá ser sopranino, e viceversa, pois os sopranos están afinados coa tónica do punteiro, e os sopraninos coa dominante.

copa, *sf* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: “Última peza do roncón da gaita”. (Diccionario Xerais, 1993). “O ronco (...) composto de tres anacos feitos das mesmas madeiras que o punteiro e que se chaman: (...) o terceiro **copa**, sen dúbida porque remata nunha forma semellante, estando os tres xunguidos por longos espigos”. (Etnografía, p. 767).

ES: **copa**.

EN: **bell-joint**. Sin. last-joint.

cornamusa, *sf* [Música: Gaita: Tipoloxía]

DEF: 1. “Instrumento aerófono con depósito de aire flexible e un ou varios tubos sonoros con lingüeta”. (Definición da autora a partir do contexto castelán). // 2. Nome co que tamén se denomina o “sac de gemecs”. // 3. Adaptación ó galego da palabra “cornemuse”, coa que se denominan (ademais das gaitas en xeral) certas gaitas nalgunhas rexións de Francia. // 4. Nome popular que reciben as gaitas dalgunhas zonas de Italia. // 5. Nome co que se coñecía, sobre todo antigamente, á “gaita de boto”. Sin. 1. gaita. // 2. sac de gemecs. // 3. cornemuse. // 4. zampogna. // 5. gaita de boto.

1. “O vocablo usado en cada área para designar ao instrumento en cuestión refírese a unha cornamusa, cecáis coa única afinidade de levar un almacén de ar: o fol. Organoloxicamente, á hora de establecer a clasificación dos instrumentos por familias, a voz cornamusa engloba tódalas variedades do instrumento”. (Anuario da gaita 1987, p. 3). // 2. “En Cataluña o instrumento recibe o nome de Sac de Gemecs, sen embargo tamén se empregaron as denominacións de “**cornamusa**”...”. (Anuario da gaita 1995, p. 53). // 3. “Esta cornamusa típica do centro de Francia é moi semellante á **cornamusa bournonnaise**”. (Anuario da gaita 1995, p. 50). // 4. ITALIA: **CORNAMUSA**: Esta denominación é unha das formas máis populares de nombrar o instrumento, especialmente cando o gaiteiro vai acompañado do piteiro...”. (Anuario da gaita 1995, p. 56). // 5. **CORNAMUSA** (...): Estas denominacións tamén foron empregadas nas terras do reino de Aragón como referencia á gaita nesta área. (Anuario da gaita 1995, p. 53).

ES: **cornamusa**. Sin. 1. gaita. // 2. sac de gemecs. // 3. cornemuse. // 4. zampogna. // 5. gaita de boto, gaita aragonesa.

EN: 1. **bagpipe**. // 2. **cornamusa**. // 3. **cornemuse** // 4. **cornamusa**. // **Aragonese bagpipe**. Sin. 1. pipes. // 2. Catalan bagpipe. // 3. French bagpipe. // 3. zampogna. // 4. Aragonese gaita.

Na actualidade existe certa polémica sobre o emprego dos substantivos “cornamusa” e “gaita” como conceptos diferenciados e como sinónimos parciais. A autora propón as seguintes distincións:

1. “Gaita” denomina os instrumentos do noroeste da península, e por extensión tódolos demais que compartan características semellantes (depósito de aire e un ou varios tubos sonoros con lingüeta/s).
2. “Cornamusa” serve para designar calquera instrumento con depósito de aire e un ou varios tubos sonoros con lingüeta/s e tamén algunhas gaitas aragoesas, catalanas, francesas e italianas por aceptación dos termos que denominan esas cornamusas nas súas respectivas linguas e áreas de procedencia.
3. Darase preferencia ó termo “gaita” cando nos refiramos ás gaitas do noroeste da península, e sobre todo no caso das gaitas de Galicia.
4. Darase preferencia ó termo “cornamusa” cando nos refiramos ás gaitas que se designen con este termo nas linguas do seu lugar de orixe.
5. Tamén se usará preferentemente o termo “cornamusa” en sentido xenérico, en contextos musicolóxicos formais (por exemplo, nos museos) e nos contextos moi ambiguos para diferenciarse.

courel, *sm* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: “Tubiño cilíndrico ou troncocónico sobre o cal se colocan e fixan as palas da palleta”. (Definición de García Oliva traducida ó galego pola autora: Museo de la gaita de Gijón, p. 164). **Sin.** caurel, tudel.

“Componse (a palleta) dun pequeno tubo de cobre ou latón chamado tudel ou courel, sobre o que están dúas laminiñas de cana unidas por un fio de cáñamo...”. (A gaita no eido da música, p. 25).

ES: tudel. **Sin.** ferrete, cañón, bocal.

EN: staple.

desaugadoiro, *sm* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: Tubiño con tapa de rosca que se atopa na parte inferior dos foles de goma, e que serve para elimina-la saliva e o bafo acumulados no interior do fol.

ES: desagüe.

“Partes da gaita: 1. Punteiro. 2. Fol (...). 8. *Desaugue* (en foles de goma)”. (Os segredos da gaita, p. 25).

EN: water trap.

dixitación aberta, *sf* [Música: Gaita: Execución: Dixitación: Sistemas de dixitación]

DEF: Sistema de dixitación que consiste en tapa-lo mínimo número de buracos necesarios para acadar unha nota. **Sin.** toque aberto.

ES: **dixitación aberta**. **Sin.** toque abierto.

EN: **open fingering**. **Sin.** loose fingering, open playing, loose playing.

dixitación pechada, *sf* [Música: Gaita: Execución: Dixitación: Sistemas de dixitación]

DEF: Sistema de dixitación que consiste en destapar o mínimo número de buracos necesarios para acadar unha nota. **Sin.** toque pechado.

ES: **digitación cerrada**. **Sin.** toque cerrado.

EN: **closed fingering**. **Sin.** covered fingering, tight fingering, closed playing, tight playing.

dixitación semipechada, *sf* [Música: Gaita: Execución: Dixitación: Sistemas de dixitación]

DEF: Sistema de dixitación que consiste en utilizar unha dixitación mixta, empregando posturas da dixitación aberta e da pechada.

ES: **digitación semicerrada**. **Sin.** digitación cruzada.

EN: **partly covered fingering**. **Sin.** forked fingering.

enfiado, *sm* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: Envoltura de fío que se lles pon ás palletas e pallóns para axustar a súa afinación, e para que non bailen nos buracos dos espigos. Tamén se pon arredor dos espigos para que se axusten nas buxas. **Sin.** fío.

“Na parte superior do enfiado, ao pé da cana, vai o xugo”. (Os segredos da gaita, p. 28).

ES: **hilatura**. **Sin.** hilo.

EN: **wrapping**. **Sin.** thread.

espigo, *sm* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: Extremo de calquera dos tubos sonoros dunha cornamusa que se insire nunha buxa, ou no caso das partes do ronco, ronqueta ou chíón, noutra peza do tubo sonoro.

“Problemas: –O ronco afógase e para de soar. (...) Solucións: (...) 4. Acondicionar ben os espigos dos tercios con cordel adecuado”. (A gaita no eido da música, p. 89).

ES: **espiga**. **Sin.** espigo.

EN: **socket**.

evolucionista, *sm* [Música: Gaita]

DEF: Persoa partidaria das innovacións instrumentais, musicais, estéticas e técnicas, na música típica da gaita da primeira metade do século XX.

“Este fenómeno tén especial énfase actualmente, desatándose unha gran polémica entre o tradicionalista, (...) e o gaiterio evolucionista que non escatima esforzos en buscar novos xeitos interpretativos, sacados especialmente da área de influencia británica”. (Anuario da gaita 1990, p. 3).

ES: **evolucionista**.

EN: **evolutionist**.

O contexto galego presenta o termo coa categoría de adxectivo, pero ó igual có termo “tradicionalista”, “evolucionista” tamén se usa maioritariamente substantivado.

farrapos, *sm pl* [Música: Gaita: Organoloxía: Adornos]

DEF: Conxunto de flocos e borlas de la, seda, fío ou calquera outro material, que penduran dos tubos sonoros ou do fol dunha gaita.

“Pendidos do Ronco van os Farrapos ou Frecos. Tradicionalmente eran de lá de coores ou seda”. (Os segredos da gaita, p. 31).

ES: farrapos.

EN: ornaments.

“Farrapos” é un galeguismo amplamente estendido no castelán, e ata aceptado no catálogo do Museo de Gijón, que ó meu ver é unha institución de moito peso na terminoloxía e neoloxía da gaita.

floco, *sm* [Música: Gaita: Organoloxía: Adornos]

DEF: “Adorno que consiste nunha serie de fíos ou cordonciños, xeralmente prendidos dunha fita de tea”. (Diccionario Xerais, 1993).

“O ronco vai adornado cun freco de cores atado ó tubo e dunha, dúas ou tres borlas, pingóns ou perillas. Estes adornos constitúen os “FARRAPOS” da gaita”. (A gaita no eido da música, p. 24).

ES: flecos.

EN: fringe.

fol, *sm* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: “Parte da gaita en forma de saco que se enche de aire”. (Diccionario Xerais, 1993). **Sin.** depósito do aire.

“O de cabrito tampouco me gusta porque, aínda que recoñezo que é bo fol, porque hai que ter moito cuidado con el...”. (Na gaits n° 1, p. 36).

ES: fuelle. **Sin.** depósito de aire.

EN: bag. **Sin.** air reservoir.

fol enteirizo, *sm* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: Fol feito do pelico enteiro dun animal: ovella, cabrito, can, etc... (Definición da autora).

“Para a formación da mesma emprégase un fol enteirizo e empréganse as patas para asentar o punteiro e o soprete, sendo empregado o cuello para emprazar os tres bordóns”. (Anuario da gaita 1995, p. 54).

ES: fuelle enterizo.

EN: whole-skin bag.

funda do fol, *sf* [Música: Gaita: Organoloxía: Adornos]

DEF: Bolsa ou cuberta de pano ou calquera outro material, coa que se

cobre o fol da gaita para protexelo e adornalo. (Definición da autora a partir da definición de “funda” do Dicionario Xerais, 1993). **Sin.** vestido.

“...a **funda do fol** en seda (nas referencias encontrámonas con múltiples vestidos e cores), considerándoa como un obxecto decorativo”. (Anuario da gaita 1992, p. 40).

ES: funda del fuelle. **Sin.** vestido, vestidura.

EN: bag-cover.

furado compesador, *sm* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: Cada un dos pequenos buracos situados xunto ós oídos sonoros do punteiro, que serven para regula-los cambios da afinación ocasionados pola humidade ambiental. O furado ou furados compensadores péchanse cando vai tempo seco, e ábreanse cando vai tempo húmido.

“**Furados compensadores da tonalidade:** Según o tipo de punteiro levará un ou dous. Con tempo “SECO”, iránse tapando según a necesidade”. (Anuario da gaita 1992, p. 10).

ES: orificio compensador.

EN: tuning hole.

gaita, *sf* [Música: Gaita: Tipoloxía]

DEF: 1. Cornamusa do noroeste peninsular. A súa área de extensión abrangue Galicia, Asturias, Cantabria, e as zonas de Sanabria, Aliste e Tras-Os-Montes en Portugal. // 2. Por extensión, calquera instrumento aerófono con depósito de aire flexible e un ou varios tubos sonoros con lingüeta. (Definicións da autora a partir das de García Oliva no Anuario da gaita 1995, p. 10). **Sin.** 1. gaita asturiana, gaita galega, gaita de foles. // 2. cornamusa.

1. “A **gaita** tén moi recuadas orixes pois fora xa coñecida na antigüidade crásica e tivo grande espallamento”. (Etnografía, p. 766). // 2. “Nos tempos modernos, agás certos pobos da península balcánica, a **gaita** é, fundamentalmente, instrumento característico dos pobos de orixe celta”. (Etnografía, p. 766).

ES: gaita. **Sin.** 1. gaita asturiana, gaita gallega, gaita de foles. // 2. cornamusa.

EN: 1. gaita. // 2. bagpipe. **Sin.** 1. Asturian bagpipe, Galician bagpipe, Portuguese bagpipe. // 2. pipes.

gaita de barquín, *sf* [Música: Gaita: Tipoloxía]

DEF: Gaita que utiliza o sopro mecánico para infla-lo fol. **Sin.** gaita de sopro mecánico.

“**GAITA DE BARQUÍN OU SOPRO MECÁNICO:** Recibe esta denominación cando é empregado o barquín como medio para introducir o ar no fol”. (Anuario da gaita 1995, p. 55).

ES: gaita de barquín. **Sin.** gaita de sopro mecánico.

EN: belows-blown pipe. **Sin.** bellows-blown bagpipe.

gaita grileira, *sf* [Música: Gaita: Tipoloxía]

DEF: Nome co que se coñecen as gaitas afinadas no re4 (ou arredor do re4), segundo o sistema tradicional de clasificación das gaitas do noroeste peninsular (tumbal, redonda, grileira). **Sin.** gaita en re.

“A gaita galega pode ser de tres crases, asegún a súa tesitura: tumbal en si bemol, redonda en do e grileira en re”. (Etnografía, p. 766).

ES: **gaita grillera**. **Sin.** gaita en re.

EN: **bagpipe in D**.

gaita marcial, *sf* [Música: Gaita: Tipoloxía]

DEF: Cornamusa de grande potencia sonora, que guiaba antigamente ós exércitos escoceses e irlandeses no campo da batalla. Na actualidade, o termo denomina as gaitas modernas de tres rancos, populares nas bandas de gaitas.

“Cando o ronco, a ronqueta e mailo chillón son empregados sobor do homebreiro do gaiteiro, denomínase “gaita marcial”, recente versión do instrumento pensado para ser empregado en bandas de gaitas”. (Anuario da gaita 1995, p. 55).

ES: **gaita militar**. **Sin.** gaita de marcha, gaita marcial.

EN: **martial bagpipe**.

gaita non transpositora, *sf* [Música: Gaita: Tipoloxía]

DEF: Cornamusa na que o nome das notas da súa escala se corresponde co son real desas notas.

“Gaitas transpositoras e non transpositoras: (...) a gaita en tonalidade de RE pode ser considerada como instrumento non “transpositor”, xa que o nome dado ás notas corresponde ao sonido real que se obtén”. (Os segredos da gaita, p. 73).

ES: **gaita no transpositora**.

EN: **non-transposing bagpipe**.

gaita redonda, *sf* [Música: Gaita: Tipoloxía]

DEF: Nome co que se coñecen as gaitas afinadas no dó4 (ou arredor do dó4), segundo o sistema tradicional de clasificación das gaitas do noroeste peninsular (tumbal, redonda, grileira). **Sin.** gaita en dó.

“A gaita redonda sona en tono de “do”. Desconócese o por qué do apelativo, inda que hai quen afirma que quizaves seña pol-a forma do fol”. (A música popular galega, p. 7).

ES: **gaita redonda**. **Sin.** gaita en do.

EN: **bagpipe in C**.

gaita transpositora, *sf* [Música: Gaita: Tipoloxía]

DEF: Cornamusa na que o nome das notas da súa escala non se corresponde co son real desas notas, senón cunha transposición das mesmas.

“Gaitas transpositoras e non transpositoras: (...) a gaita en tonalidade de RE poider ser considerada como instrumento non “transpositor”, xa que o nome dado ás notas corresponde ao sonido real que se obtén. As restantes gaitas incluímos nos “instrumentos transpositores””. (Os segredos da gaita, p. 73).

ES: gaita transpositora.

EN: transposing bagpipe.

gaita tumbal, *sf* [Música: Gaita: Tipoloxía]

DEF: Nome co que se coñecen as gaitas afinadas no sib3 (ou arredor do sib3), segundo o sistema tradicional de clasificación das gaitas do noroeste peninsular (tumbal, redonda, grileira). **Sin.** gaita en si bemol.

“A gaita tumbal é dun tamaño un pouco maior. A súa característica radica en estar en “si bemol””. (A música popular galega, p. 7).

ES: gaita tumbal. Sin. gaita en si bemol.

EN: bagpipe in B flat.

gaiteiro, *sm* [Música: Gaita: Execución]

DEF: Músico que toca unha cornamusa ou gaita.

“Dende neno lembro os mais vellos e afamados grupos de gaiteiros que ó tempo percorrían a cidade ourensán...” (Anuario da gaita 1992, p. 5).

ES: gaitero.

EN: piper. Sin. bagpiper.

galleto, *sm* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: Bifurcación que xorde dun tubo sonoro (ronco ou ronqueta) para a inserción doutro (ronqueta ou chión).

“Chión e ronqueta de galleto. Propiedade do Gaiteiro Benito Beade de Betanzos” (Anuario da gaita 1994, p. 26).

ES: injerto.

EN: split.

Estrañoume moito non atopar ningunha referencia ós galletos como termo individual e sen que “galleto” formase parte doutro termo, porque é unha disposición un tanto curiosa dos tubos sonoros.

Polo que respecta ó castelán e ó inglés non hai ningún tipo de referencia nin ó termo nin ó concepto. A primeira vez que vin un galleto nunha gaita, relacioneino co enxerto dunha árbore. Así que pensei que se podería aproveitar esta imaxe para buscar un termo neoloxico que visualizase o concepto: “injerto” no caso do castelán, e “graft” no caso do inglés. Outra posibilidade era empregar “horquilla” e “fork”. A solución para o castelán non me pareceu ó final moi convincente, porque o termo “horquilla” xa se incluía no glosario como equivalente de “cadrapeo”. Polo que respecta ó inglés, pareceume moi arriscado facer tal proposta sen consultar con gaiteiros de lingua inglesa. Así que decidín facer varias consultas. A miña proposta non lles parecía mala, pero Finlay McDo-

nald propuxo empregar “split”, que parece moito máis axeitado neste contexto, e se presta ben para formar parte doutros termos que recollen en certa medida este concepto.

lingüeta, *sf* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: Folla de cana, metal ou calquera outro material flexible, que constitúe o órgano vibrante dunha palleta ou dun pallón. **Sin.** lámina.

“Tamén se lle poide meter, por baixo da lingüeta quer un cabelo quer un fío muidiño dabondo, o que facilitará a vibración”. (Os segredos da gaita, p. 33).

ES: **lengüeta**. **Sin.** lámina.

EN: **tongue**. **Sin.** blade.

palleta, *sf* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: Lingüeta formada por dúas láminas vibrantes, que produce o son dun punteiro. Tamén poden levar este tipo de lingüetas os reguladores e algúns bordóns. **Sin.** lingüeta dupla, lingüeta composta.

“Insertada na parte superior do punteiro temos unha pequena peza que se chama “palleta” que a súa vez está formada por dúas canas xunguidas e que ó vibrar producen o son”. (<http://www.arakis.es/~camilor/DEFINST.html>, p. 2).

ES: **pajuela**. **Sin.** lengüeta doble, caña doble.

EN: **double reed**. **Sin.** chanter reed, drone reed.

pallón, *sm* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: Lingüeta cunha única lámina vibrante, que produce o son dun bordón. Tamén poden levar este tipo de lingüetas algúns punteiros. **Sin.** lingüeta sinxela, lingüeta simple.

“Pallón: É unha cana que está pechada por un extremo e ten un corte ó longo da súa extensión, que ó pasa-lo aire polo mesmo, fai vibra-la lámina...”. (<http://www.vigoc.es/gaita.html>, p. 3)

ES: **pajón**. **Sin.** lengüeta sencilla, lengüeta simple, caña simple.

EN: **single reed**. **Sin.** drone reed, gwillls, chanter reed.

picado, *sm* [Música: Gaita: Execución: Dixitación: Recursos técnicos: Adornos]

DEF: Recurso técnico da gaita que consiste en levantar brevemente un ou máis dedos dos que están a tapa-los buracos do punteiro, ben co fin de repetir dúas notas do mesmo nome e son, ou para enfeita-la melodía. (Definición de Carlos Núñez reformulada pola autora: Anuario da gaita 90, p. 18).

“A maioría das persoas que escriben para este instrumento fano desvirtuando o picado, escribindo un mordente dunha nota cun sonido superior á nota”. (Lecións de gaita, p. 20).

ES: **picado**.

EN: **grace note**.

picar, *v* [Música: Gaita: Execución: Dixitación: Recursos técnicos: Adornos]

DEF: Levantar brevemente un ou máis dedos dos que están a tapa-los buracos do punteiro, para separar dúas notas do mesmo nome ou ben para enfeita-la melodía. (Definición da autora creada a partir da de "picado").

"Non hai unha única forma de picar correctamente, senón moitas. A realidade é que existen tantas formas de picar case como gaiteiros...". (A gaita no eido da música, p. 52).

ES: **picar**.

EN: **to make grace notes**. Sin. to play grace notes.

pingón, *sm* [Música: Gaita: Organoloxía: Adornos]

DEF: Adorno composto por un botón do que penden fíos en forma de campá, que serve para adorna-los tubos sonoros da gaita. (Definición do Dicionario Xerais, 1993 ampliada pola autora). Sin. borla, perilla.

"O ronco vai adornado cun freco de cores atado ó tubo e dunha, dúas ou tres borlas, pingóns ou perillas. Estes adornos constituíen os "FARRAPOS" da gaita". (A gaita no eido da música, p. 24).

ES: **borla**.

EN: **tassel**.

prima, *sf* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: Parte inicial dun bordón, que leva a lingüeta e vai unido á buxa do fol.

"O ronco (...) Consiste nun longo tubo de madeira artellado por tres partes: a Prima é a parte que está máis perto do fol, na que vai o pallón". (Os segredos da gaita, p. 31).

ES: **prima**.

EN: **first joint**.

punteiro, *sm* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: "Cana da gaita que serve para da-las notas". (Dicionario Xerais, 1993). Tubo sonoro no que se produce a melodía. Sin. tubo melódico.

"O punteiro da gaita é un tubo cónico, variando as súas dimensións según sexa a tonalidade...". (Os segredos da gaita, p. 27).

ES: **puntero**. Sin. tubo melódico, caramillo.

EN: **chanter**. Sin. melodic pipe.

regulador, *sm* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: Cada un dos haixos adicionais que posúen algunhas gaitas e serven para acompañalo punteiro. O acompañamento baséase en acordes producidos pola combinación de chaves e peches dos reguladores.

"Está formada (a Uilleann pipes) por fol, barquín, punteiro casi cónico con cha-

ves así como por tres bordóns que parten do mesmo tronco. Do tronco de bordóns emerxen asemade os reguladores...". (Anuario da gaita 1995, p. 57).

ES: regulador.

EN: regulator.

requintear, *v* [Música: Gaita: Execución: Dixitación: Recursos técnicos: Segunda oitava]

DEF: Executa-las notas da segunda oitava cun incremento da presión do fol. **Sin.** requintar, oitavear, transportar, subir.

"Problemas: 1. Non somos capaces de facer requintear. Causas: 1. Palleta moi aberta. 2. Punteiro inadecuado...". (A gaita no eido da música, p. 62).

ES: requintear. Sin. octavear, requintar.

EN: to overblow.

requinteo, *sm* [Música: Gaita: Execución: Dixitación: Recursos técnicos: Segunda oitava]

DEF: Técnica que consite en acada-las notas da segunda oitava cun incremento da presión do fol. **Sin.** oitaveo.

"Esas notas requiren unha maior presión do aire (como se mostra no diagrama do tempero) é dicir que o gaiteiro ten que presiona-lo fol ó tempo que fai a nota do requinteo". (A gaita no eido da música, p. 61).

ES: requinteo. Sin. octaveo, requinto.

EN: overblowing.

ronco, *sm* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: 1. Tubo sonoro das cornamusas que emite unha nota pedal afinada dúas oitavas por debaixo da tónica do punteiro. (Definición da autora a partir do contexto en castelán). // 2. Tubo sonoro das cornamusas que emite unha nota pedal afinada a un determinado intervalo da tónica do punteiro. (Definición da autora a partir da definición de "bordón" de Alfonso García Oliva: Museo de la gaita de Gijón, p. 161). **Sin.** 1. roncón, vara maior, bordón baixo. // 2. roncón, bordón.

1. *"Ronco: É o tubo máis grande da gaita, a súa misión é emiti-lo sonido pedal do instrumento". (A gaita no eido da música, p. 24). // 2. "A gaita irlandesa ou "The Irish Union-pipe ou Uilleann pipe"; tén o punteiro casi cónico ademais dun grupo de roncós que parten dun tronco común". (Os segredos da gaita, p. 19).*

ES: roncón. Sin. 1. bordón bajo, vara mayor. // 2. bordón.

EN: bass drone // drone. Sin. 1. big drone.

ronqueta, *sf* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: Tubo sonoro das cornamusas que emite unha nota pedal afinada unha oitava por debaixo da tónica do punteiro. (Definición da autora a partir do contexto en castelán). **Sin.** bordón tenor.

“As diferencias son que a ronqueta é máis pequena có ronco, e ademáis, o sonido que emite é unha oitava inferior á tónica do punteiro”. (<http://www.vigoc.es/gaita.html>, p. 3).

ES: **ronqueta**. Sin. bordón tenor, ronquilla, bordoneta.

EN: **tenor drone**. Sin. baritone drone, middle drone.

sección cilíndrica, *sf* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: Cavidade interior dun tubo sonoro feita en forma de cilindro.

ES: **sección cilíndrica**.

EN: **cylindrical bore**.

sección cónica, *sf* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: Cavidade interior dun tubo sonoro feita en forma de cono.

ES: **sección cónica**.

EN: **conical bore**.

segunda, *sf* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: Parte central do ronco, que vai entre a prima e a copa. Sin. tercio, segundo tercio, tercio do medio.

“Segunda é a parte central do Ronco. c) Copa é a parte traseira do Roncón”. (Os segredos da gaita, p. 31).

ES: **tercia**.

EN: **second joint**.

soprete, *sm* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: “Peza da gaita por onde se enche o fol”. (Diccionario Xerais, 1993).

“Soprete: É a peza pola que introducímo-lo aire no fol”. (<http://www.vigoc.es/gaita.html>, p. 3).

ES: **soplete**. Sin. portaviento, soplador.

EN: **blowpipe**. Sin. mouth-piece.

sopro directo, *sm* [Música: Gaita: Execución]

DEF: Método de insuflación bucal, que utiliza o soprete como tubo conductor do aire ó fol.

*“En Slovaquia tócase a GAIDY, alimentada con **sopro directo**, tén un punteiro dobre, un bordón sobre o ombreiro ou por diante, fol e soprete”.* (Anuario da gaita 1995, p. 59).

ES: **insuflación directa**. Sin. insuflación bucal, sopro directo.

EN: **mouth-blowing**.

sopro mecánico, *sm* [Música: Gaita: Execución]

DEF: Método de insuflación que utiliza o barquín accionado polo brazo, para produci-lo aire que enche o fol.

“...agroman os gaiteiros con gaitas con ronco ao ombreiro e chillón por diante,

así como gaitas de sopro mecánico, é dicir con barquín". (Anuario da gaita 1989, p. 5).

ES: **insuflación mecánica**. Sin. sopro mecánico.

EN: **bellows-blowing**.

Non atopei ningún contexto co termo galego solto, por iso aparece dentro do contexto do termo "gaita de sopro mecánico". Dende logo, o termo existe, pois de non ser así non atopariámo-lo termo "sopro directo".

tempero, *sm* [Música: Gaita: Afinación]

DEF: Presión xusta do brazo sobre o fol dunha cornamusa, que é necesaria para acadar unha perfecta afinación. (Definición da autora).

"A primeira norma que debemos establecer para unha boa afinación nun grupo de gaitas é o regular tempero do fol". (Os segredos da gaita, p. 86).

ES: **tempero**.

EN: **pressure**.

tocar aberto, *v* [Música: Gaita: Execución: Dixitación: Sistemas de dixitación]

DEF: Executar un fragmento musical empregando o sistema de dixitación aberta.

"Trátase de que un gaiteiro que toque pechado non pode tocar con outro que o fai aberto ou cousas parecidas". (Anuario da gaita 1986, p. 7).

ES: **tocar abierto**.

EN: **to play with open fingering**.

tocar pechado, *sm* [Música: Gaita: Execución: Dixitación: Sistemas de dixitación]

DEF: Executar un fragmento musical empregando o sistema de dixitación pechada.

"Tocar "pechado" é, primeiramente, usar outro tipo de dixitación e posturas no punteiro, é dicir que se fan as mesmas notas con outras posturas". (A gaita no eido da música, p. 81).

ES: **tocar cerrado**.

EN: **to play with closed fingering**.

tradicionalista, *sm* [Música: Gaita]

DEF: Persoa contraria ás innovacións instrumentais, musicais, estéticas e técnicas, no contexto da música para gaita, típica da primeira metade do século XX.

"Este fenómeno tén especial énfase actualmente, desatándose unha gran polémica entre o tradicionalista, defensor do que se fixo sempre na gaita, entendendo a gaita como instrumento puramente folclórico e o gaiterio evolucionista...". (Anuario da gaita 1990, p. 3).

ES: **tradicionalista**.

EN: **purist**.

tubo melódico, *sm* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: “Cana da gaita que serve para da-las notas”. (Definición de “punteiro” do Dicionario Xerais, 1993). Tubo sonoro no que se produce a melodía. **Sin.** punteiro.

“A diferenza da actual forma desta cornamusa, non levaba barquín, terminando, tanto o punteiro como o ronco en forma de corno, podéndose notar a forma ciliíndrica do **tubo melódico** do instrumento”. (Anuario da gaita 1995, p. 52).

ES: **tubo melódico**.

EN: **melodic pipe**. **Sin.** chanter.

tubo sonoro, *sm* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: Cada un dos tubos dunha cornamusa que pode emitir un son (punteiro, roncós ou reguladores). Case sempre fai referencia ós roncós.

“Causas: 1. Algún **tubo sonoro** non ten palleta ou pallón. 2. Palleta demasiado aberta”. (A gaita no eido da música, p. 48).

ES: **tubo sonoro**.

EN: **sounding pipe**.

venteo, *sm* [Música: Gaita: Execución: Dixitación: Recursos técnicos: Adornos]

DEF: Recurso técnico que consiste en oscilar rapidamente os dedos libres, sobre os buracos do punteiro que estean abertos. **Sin.** vibrato, vibración.

“Moi poucos gaiteiros poseen o arte do **venteo** na gaita en tódalas súas posibilidades. Consideramos pouco artístico mover o punteiro a fin de conquerilo o **venteo** das notas na gaita”. (Os segredos da gaita, p. 125).

ES: **vibrato**.

EN: **vibrato**.

xugo, *sm* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: Aro de metal, ou calquera outro material, que serve para xunguilas láminas da palleta e controla-la súa apertura e afinación. **Sin.** canga, freo, ferrete.

“O **xugo** téñ a función de controlar a máis ou menos apertura das láminas. Preméndolle no centro pecharémolas canas, e nas beiras aumentaremos a apertura das mesmas”. (Os segredos da gaita, p. 28).

ES: **freno**. **Sin.** cruceta.

EN: **bridle**. **Sin.** girdle, tuning string.

zapón, *sm* [Música: Gaita: Organoloxía: Partes do instrumento]

DEF: “Válvula interior da gaita galega”. (Dicionario Xerais, 1993). Válvula ou lingüeta (xeralmente de coiro), que vai no interior do soprete ou do tubo do barquín e impide a saída do aire. **Sin.** tapafolgos, válvula.

“O **zapón** é unha lingüeta de coiro (tamén pode ser de goma) que vai unida ó soprete por unha laminiña de metal...”. (A gaita no eido da música, p. 25).

ES: **zapón**. **Sin.** válvula.

EN: **flap**. **Sin.** non-return valve, inlet valve, clack.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

1. Obras especializadas que compoñen o corpus

- BAINES, A., *Bagpipes*. Oxford, Pitt Rivers Museum, 1979.
- BUTLER, R., *A Basic Tutor for the Northumbrian Small Pipes*, Newcastle-Upon-Tyne, M. S. Dods Ltd., 1976.
- CELTIC CONNECTIONS FESTIVAL, *Celtic Connections. Festival Guide 97*, Glasgow, Celtic Connections Festival, 1997.
- COBAS PAZOS, V., *La gaita gallega (Esbozo de un estudio)*, Santiago de Compostela, Porto y Cía. Editores, 1995.
- COCKS, W. A. e BRYAN, J. F., *The Northumbrian Bagpipes*, Newcastle-Upon-Tyne, The Northumbrian Piper's Society, 1963.
- ESTÉVEZ VILAS, X., *A gaita no eido da música*, Vigo, Centro de Ensinanzas Musicais Mayeysis, 1987.
- FEDERACIÓN GALEGA DE BANDAS DE GAITAS, *Regulamento Campionatos (5ª Edición)*, Federación Galega de Bandas de Gaitas, 1997.
- FOXO, X. L., *Os segredos da gaita (4ª edición)*, Ourense, Servicio de Publicacións da Deputación Provincial de Ourense, 1992.
- GARCÍA OLIVA, A., *Museo de la gaita de Gijón*, Gijón, Fundación Municipal de Cultura. Ayuntamiento de Gijón, 1992.
- GARWING, W., *The Irish Bagpipes. Their Construction and Maintenance*, Belfast, Blackstaff Press, 1978.
- GREENTRAX, *The Greentrax Catalogue*, Greentrax, Edinburgh, 1996.
- MACNEILL, S. e PEARSTON, T., *The Highland Bagpipe Tutor. Part 1*, Glasgow, The College of Piping, 1991.
- MERÉ, R., *Gaitas y gaiteros en Grecia*, Gijón, Museo Internacional de la Gaita, Ayuntamiento de Gijón, 1977.
- *Museo Internacional de la Gaita. Catálogo*, Gijón, Museo Internacional de la Gaita, Ayuntamiento de Gijón, 1970.
- NOVOA GONZÁLEZ, M. C., *La gaita y la cornamusa en Galicia y Francia*. Vigo, Edicións do Castro, 1980.
- OBRA DOIRO-ESCOLA DE INSTRUMENTOS POPULARES DE MÚSICA DE GALICIA (UNIVERSIDADE POPULAR DE VIGO), *Instrumentos musicais populares galegos*, Vigo, Concello de Vigo, 1986.
- OTERO COVELO, E., *Leccións de gaita*, Vigo, Galaxia, 1978.
- QUIRÓS, M., *El libro de la gaita*, Gijón, Asociación Cultural linaires. El entrego, 1993.
- RISCO, V., *Etnografía: Cultura espiritual*, en OTERO PEDRAYO, R., *Historia de Galiza*, Bos Aires, 1962.
- SAMPEDRO Y FOLGAR, C., *Cancionero musical de Galicia*, A Coruña, Fundación Pedro Barrié de la Maza, Conde de Fenosa, 1942.
- SANTIAGO, R. A. de, *Método completo de gaita*, Vigo, Ed. Galaxia, 1964.

- VV. AA., *Gran Enciclopedia Galega* (tomo XIV), Santiago de Compostela, 1953.
- VV. AA., *International Bagpipe Symposium*, The Hague, Stichting Volksmuziek Nederland, 1988.
- VV. AA., *La gaita asturiana. Método para su aprendizaje*, Gijón, Servicio de Publicaciones del Principado de Asturias, 1991.
- VV. AA. (Departamento de Percusión de la Escuela provincial de Gaitas de la Diputación de Ourense), *Tambor tenor y bombo con florituras. / The Tenor and Bass Drum with Flourish*, Ourense, Servicio de Publicacións da Deputación Provincial de Ourense, 1996.

–*Anuario da gaita*. (Números: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 e 12), Ourense, Escola Provincial da gaitas da Deputación de Ourense, 1987-1998.

–*Na gaits*. (Números: 1, 3 e 4), Vigo, Carlos Corral, 1997, 1997, e 1998).

http://otto.cmr.fsu.edu/~bula_jo/percussion/

<http://pobox.upenn.edu/~teachnet/Bretojaf/bretonjaf2.html>

<http://www.arrakis.es/~camilor/DENTIST.htm>

<http://www.arrakis.es/~pvazquez/>

<http://www.arts.org.uk/na/about~nf.html>

<http://www.bagpiper.com/>

<http://www.clan.com/piping/world/4/drumintro.html>

<http://www.celtic.standford.edu/Regions/Brittany/Breton.html>

<http://www.clip.dia.fi.upm.es/~boris/gaita/node3.html>

<http://www.dirtynelson.com/linen/feature/48mick.html>

<http://www.flash.net/~sondage/music/glossary.htm>

<http://www.folkworks.demon.co.uk/>

<http://www.mindspring.com/~fidget/drumbeater/duthart1.html>

<http://www.nspipes.demon.co.uk/nsp/ww11glos.htm>

<http://www.rootsworld.com/>

http://www.smo.uhi.ac.uk/smo/c_goirid/cg_1997.html

<http://www.vigoc.es/>

<http://www.worldmusic.de/folkword>

2. Obras especializadas de apoio

ALONSO PIMENTEL, S., *Vocabulario da música e espectáculos. Vocabulario elemental galego da música*, Xunta de Galicia (Consellería de Educación e Ordenación Universitaria-Dirección Xeral de Política Lingüística), 1988.

ÁLVAREZ MARTÍNEZ, L., *Panorama da música galega. Aportación do mestre R. A. de Santiago*, (Separata da Revista *Grial* nº 16, abril, maio, xuño, 1967). Tip. Faro de Vigo, 1967.

ARANA, R. de, *Solo de gaita*, A Coruña, Boletín de la Real Academia Gallega, 1911.

— *Solo de gaita: Coda*, A Coruña, Boletín de la Real Academia Gallega, 1911.

- BAY Y GAY, J., *Cancionero Gallego*, A Coruña, Fundación Pedro Barrié de la Maza, Conde de Fenosa, 1977.
- CASAL, X., *O que di a gaita*, A Coruña, La Voz de Galicia, 1984.
- FERNÁNDEZ DEL RIEGO, F., *A música popular galega*, (Separata das Actas do Colóquio de Estudos Etnográficos "Dr. José Leite de Vasconcelos", vol III). Porto, 1960.
- MARTÍNEZ ZAMORA, E., *Instrumentos musicales en la tradición asturiana*, Oviedo, Editor Eugenio Martínez Zamora, 1989.
- McCLAIN, M., *Consideracións verbo da música celta*, (Separata da Revista *Grial* nº 76, abril, maio, xuño, 1982), Vigo, A. G. Galicia, S. A., 1982.
- OLIVEIRA, E. V. de, *Instrumentos musicais populares portugueses*, Lisboa, Fundação Calouste Gulbenquian, 1966.
- PEÑA VILLAR, F., *O engado da música*, Vigo, Ir Indo, 1993.
- PEREIRO, P., *Iniciación á linguaxe musical*, Santiago de Compostela, Edicións Laiovento, 1995.
- RIVAS TROITIÑO, X. M., *O gaiteiro de Soutelo*, A Coruña, Edición patrocinada por Bengano, 1977.
- SOCIEDAD DIDÁCTICO MUSICAL, *El progreso musical. Método especial de solfeo*, Madrid, Sociedad Didáctico Musical, 1959.
- SÁNCHEZ BRUNETE, A. e MONTERO, E., *Os instrumentos da música popular*, Vigo, Ir Indo, 1992.
- SANTALICES, F., *La gaita gallega*, (Sen lugar), Sucesores de J. Herrera, 1940.
- SCHUBARTH, D. e SANTAMARINA, A., *Cancioneiro popular galego*, A Coruña, Fundación Pedro Barrié de la Maza, 1984.
- TORNER, E. e BAL Y GAY, J., *Folklore musical*, (Separata "Terra de Melide. 1933"), (Sen lugar), Nós, 1933.

3. Dicionarios e enciclopedias

- BRENET, M., *Diccionario de la música*, Barcelona, Editorial Iberia, 1976.
- MOLINER, M., *Diccionario del uso del español*, Madrid, Ed. Gredos, 1991.
- RODRÍGUEZ, E. *Diccionario Enciclopédico gallego-castellano*, Vigo, Galaxia, 1958.
- RAE, *Diccionario da la Lengua española*, Madrid, Ed. Espasa-Calpe, 1992.
- RAG-ILG, *Diccionario da Lingua galega*, A Coruña, 1990.
- SCHOLES, P. A., *Diccionario Oxford de la Música*, (tomo I, II). Barcelona, Oxford University Press, 1938.
- VV. AA., *Collins Cobuild English Language Dictionary*, London, HarperCollins Publishers, 1993.
- VV. AA., *Collins Diccionario español-inglés/English-Spanish*, Barcelona, Glasgow, Grijalbo, HarperCollins Publishers, 1992.
- VV. AA., *Diccionario de la Música Labor*, México, Ed. Labor, 1954.
- VV. AA., *Diccionario Xerais castelán-galego*, Vigo, Xerais 1990.

- VV. AA., *Diccionario Xerais da lingua*, Vigo, Xerais 1993.
- VV. AA., *Diccionario galego-castelán*, Vigo, Galaxia, 1992.
- VV. AA., *Gran Diccionario Larousse español-inglés/English-Spanish*, París, Larousse, 1991.
- VV. AA., *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, London, MacMillan Publishers, 1980.
- VV. AA., *The Oxford-Duden Pictorial Spanish-English Dictionary*, New York, Oxford University Press, 1991.
- VV. AA., *The Oxford Spanish Dictionary. Spanish-English, English-Spanish*, New York, Oxford University Press, 1994.
- VV. AA., *Webster's New Encyclopedic Dictionary*, New York, Könneman, 1994
- VV. AA., *Webster's New World Dictionary of American English*, New York, Prentice Hall, 1994

4. Obras sobre terminoloxía

- AUGER, P. e ROUSSEAU, *Metodologia de la recerca terminològica*, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1987.
- CABRÉ, T., *La terminología. Teoría, metodología, aplicaciones*, Barcelona, Editorial Antártida, 1993.